

Radmila Nakarada¹
Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

RATNI SUKOB I STRATEGIJA MIRA

Sažetak: U radu se razmatraju nove karakteristike savremenih ratova, globalne i lokalne, tj. spoljne i unutrašnje pretpostavke strategije mira, kao i pitanje da li su nakon tragičnih ratova na tlu bivše Jugoslavije položeni temelji trajnog mira. Među nove karakteristike savremenih ratova, navodi se spoj kompjutera i vojnika, veći značaj avijacije u odnosu na konvencionalne snage, značajniji broj civilnih žrtava, veće učešće paravojnih grupa razuđeno prisustvo kriminalnih aktivnosti, kao i prisustvo spoljnih faktora. Autorka potom obrazlaže da upravo zato što su sukobi i lokalnog i globalnog karaktera, smanjenje konfliktnog potencijala, kao i nenasilno rešavanje sukoba zahteva lokalne i globalne strategije mira. To znači istovremeno jačanje i globalnih i lokalnih institucija demokratije, vladavine prava, socijalne pravde i instrumenata prevencije. Iako smatra da na tlu bivše Jugoslavije u budućnosti nisu verovatni klasični međudržavni ratovi, autorka zaključuje da institucionalni, ekonomski, kulturni i spoljni temelji trajnom i stabilnom miru ipak nisu položeni.

Ključne reči: rat, mir, nenasilno rešavanje sukoba, strategije mira, prevencija

U ovom radu pored opštijeg uvoda (u kojem ću naznačiti nekoliko onespokojavajućih paradoksa) rasprava će se ograničiti na tri problemska kruga koja su u širem, donekle i posrednom smislu, relevantna za razmatranje strategije tranzicije: 1. nove karakteristike ratova, 2. globalne i lokalne, tj. spoljne i unutrašnje pretpostavke strategije mira, 3. da li su nakon tragičnih ratova na tlu bivše Jugoslavije položeni temelji trajnog mira.

Teme o ratu i miru obuhvataju isprepletenu mrežu pitanja – od nerazrešene misterije ljudske prirode, mere njene inherentne iracionalnosti i zloćudnosti, preko ustrojstva pojedinačnih društava i karaktera međunarodnog poretka, do učinaka društvene, kritičke, teorije. Pored najopštijih pitanja, tema je osenčena rastućom globalnom neizvesnošću i strahom, ali i ostacima neverice kojom smo propratili/doživeli nedavne tragične ratove na tlu bivše Jugoslavije koja ne može a da ne utiče i na našu strategiju tranzicije.

¹ radmila.nakarada@fjn.bg.ac.rs

Naše vlastito iskustvo, zajedno sa iskustvima na drugim tačkama sveta potvrđuje da još uvek živimo u civilizacijskom krugu u kome ljudski život, a samim tim i mir, nisu dosegli status vrhunske i neporecive vrednosti. Zbog toga se još uvek moraju pružati dokazi i osnažiti argumenti da je mir poželjniji od rata, da su pregovori, razgovori, posredovanja, kompromisi, strpljenje, velikodušnost i solidarnost, bolji put za rešavanje sukoba, ostvarivanje svojih interesa, nego nasilje i razaranje.

Pouke užasa koje su kroz ljudsku istoriju donosili veliki i mali ratovi kao da nisu dovoljno uverljive. Ni sukobi na početku naše civilizacije, kao što su recimo Peloponeski i Punski ratovi, ni tridesetogodišnji rat koji je besneo u Evropi u 17. veku i odneo milione žrtava, kao ni svi ratovi u veku koji smo nedavno ispratili, a iznad svega, dva razorna svetska rata, nisu obavezali narode, elite, hegemonu na mirno rešavanje sukoba. Sledi poražavajući ali jednostavan zaključak: sve ljudske žrtve, svi srušeni gradovi i kulturni spomenici, sva spržena zemlja, sve izobličavajuće traume nisu iznedrile čvrsto, neporecivo opredeljenje da je nužno ukinuti rat (Kegley, Raymond and Gregory, 1999) kao instituciju – iako su se narodi i njihove vođe više puta na to zaklinjali osnivajući, između ostalog, i Ligu naroda i Ujedinjene nacije. Tome treba dodati da su, kako ističe G. Kolko (1994: 464), „sve uticajne struje društvene teorije, svaka na svoj način u biti marginalizovala ova iskustva kada je dvadeseti vek u pitanju“, iako su ratovi iz temelja promenili lik mnogih društava i regiona, redefinisale unutrašnje socijalne snage i strukturu moći, i uklonili niz istorijskih alternativa.

Dvadeseti vek se smatra vekom ratova, vekom u kome su stradanja dostigla razmere veće nego ikada ranije. (Prema istraživanjima Rut Sivard, broj žrtava u 20. veku je bio 4 puta veći od broja žrtava u prethodna 4 veka (Sivard, 1991).) Kada se postavi pitanje na kojim premisama su najveći ratovi u dvadesetom veku započeti i vođeni, detaljna analiza G. Kolka, na primer, pokazuje da su se oni vodili na osnovu pogrešnih procena i pretpostavki, netačnih očekivanja i iskrivljenih ili svesno zanemarenih informacija. Desetine milioni građana položili su život na oltar iluzija i slepila svojih vođa, fatalnih nepredvidljivih obrta. Da pomenemo samo da su svi učesnici Prvog svetskog rata očekivali da će se on završiti za nekoliko nedelja, dok su procene učesnika u Drugom svetskom ratu – od Hitlera do Čerčila – bile da će se on završiti za nekoliko meseci.

Iluzije o miru zaslužuju istu pažnju, kao i iluzije o ratu. Dvadeseti vek je započeo i završio s nadom u mir. Na početku i na kraju veka postojalo je optimističko očekivanje da su osvojeni pouzdani temelji mira. Kako Kenet Volc ukazuje, optimistička očekivanja na početku veka počivala su na uverenju da su tadašnje ekonomske/trgovinske povezanosti i međuzavisnosti država (Waltz, 1985: 3), definitivno učinile rat nemogućim. Izbijanje Prvog svetskog rata je predstavljalo dramatičan demanti takvih procena. Na kraju dvadesetog veka, završetak hladnog rata i jačanje globalnih niti povezivanja država, iznova su iznedrile optimističke zaključke da su ratni sukobi definitivno sišli sa scene istorije. Nažalost, i njih je potonji tok u velikoj meri osporio. Matrica rata u biti ostaje neprekinuta od Prvog svetskog rata do danas. Pokazalo se da svaki talas optimizma poništavaju nove forme nasilja, ugroženosti, neizvesnosti. Tako je bilo na početku prošlog

veka, kao i na njegovom kraju. To nam govori da nismo stekli dovoljno produbljena saznanja o svim silama rata satkana u krilu društava, saznanja koja bi uvećala moći društvenih nauka da pouzdano predviđaju buduće rasplete u areni rata i mira.

Potruga za mirom, izražavala se kroz pobune značajnih umova poput A. Anštajna i B. Rasela, nastankom snažnih mirovnih pokreta, veličanstvenim demonstriranjem snage nenasilja koje je Mahatma Gandhi pružio. Ali ljudi su snevali i o oružju kojim će se rat učiniti nemogućim, o „oružju nad oružjem“ – čiji će destruktivni/apokaliptički potencijal delovati preventivno protiv poriva rata. Međutim, nijedno „oružje nad oružjem“ – od baruta, nuklearne bombe, do raketnog štita nije logiku rata zaustavljalo. Ono je samo podsticalo trku za njegovim ekskluzivnim posjedovanjem, ili njegovim iracionalnim, kvantitativnim, uvećavanjem. Posledica toga je trošenje ogromnih finansijskih resursa za naoružanje (sada preko hiljadu milijardi dolara godišnje) i beskrajno uvećavanje kapaciteta za uništenja planete. Jednom rečju, tehnološka kreativnost nije eliminisala opasnosti od rata i razaranja, već ju je uvećala.

NOVE KARAKTERISTIKE RATOVA

Kada govorimo o novim odlikama rata imamo u vidu tendencije koje su snažile od Drugog svetskog rata do danas. U okviru međunarodnih sukoba, preciznije intervencije SAD, ispoljena je težnja da se odnos između tehnologije i ishoda rata dovede u apsolutnu korelaciju, da tehnološki superiornu moć ne može poraziti inferiorna moć (kao što je to bio primer Vijetnama koji je porazio SAD), tj. kada postoji asimetrija moći ishod ne može da bude neizvestan. Nadalje, ispoljena je težnja da se skрати vreme ratovanja i da se na strani najmoćnijih sila sveta, ujedno i najrazvijenih zemalja, broj žrtava približi nultom broju. Takve težnje dovele su do spoja mašine, tj. kompjutera i vojnika kojim se distanca između suprotstavljenih strana uvećava, a samim tim i ravnodušnost prema žrtvama koje postaju apstraktne, bezoblične crne tačke na kompjuterskim ekranima. Naznačene težnje dovode do sve većeg premeštanja rata sa kopna na nebo, dominantan značaj dobija avijacija, ali i do povećanja količine oružja koje se koristi u sukobima, (na Kosovu je bačena količina uranijuma koja je pet puta premašivala jačinu nuklearne bombe bačene na Hirošimu). Istovremeno došlo je do proširenja meta na civilne objekte i neminovnog uvećavanja broja civilnih žrtava. Proporcija civilnih žrtava u odnosu na vojne je potpuno preokrenuta (90:10), što je navelo antropologa Karolin Nordstrom (Nordstrom and JoAnn, 1992: 271) da zaključi da je u današnjim ratovima najbezbednije biti pripadnik vojske.

U nizu lokalnih ratova takođe su ispoljene nove tendencije zbog kojih ih neki autori svrstavaju u posebnu kategoriju tzv. treću vrstu sukoba (Tofler, 1998) (jer nisu ni klasični građanski ratovi ni međudržavni, a tesno su povezani sa fragmentacijom države). Brišu se razlike između države i društva, vojnika i civila, rata i organizovanog kriminala (Kaldor, 1999),

regrutuju se sve mlađi vojnici, vojnici deca, sprovodi se sistematsko uništavanje kulturnih/istorijskih spomenika ali i socijalne infrastrukture, kao deo strategije poništavanja kulturnog identiteta i uspostavljanje potpune kontrole nad stanovništvom putem terora i straha, razvija se paralelna privreda posredstvom trgovine resursima, drogom, oružjem ili pljačkom.

Trenutna paleta sukoba obuhvata niz lokalnih ratova uz posredno ili neposredno učešće/intervenciju spoljnih aktera, nastavak starih sukoba koji se vode više decenija, očit primer sukob Palestinaca i Jevreja, kao i rat protiv terorizma koji je otpočeo nakon 11. septembra. On se proglašava trajnim ratom, permanentnim ratom, koji definitivno suspenduje međunarodni pravni poredak i ustoličava pravo na preventivne/predupređujuće intervencije. Sudar najjače vojne snage u dosadašnjoj istoriji i njenih fanatičnih islamskih oponenta koji su spremni da ubijaju nevine civile, uvećava nepredvidivost smrti, tj. izaziva masovnu nesigurnost i strah.

PRIRODA GLOBALIZACIJE

Rasprava o starim i novim ratovima, tesno je povezana sa raspravom o prirodi globalizacije i tipom hegemonije koja je uspostavljena nakon Hladnog rata.

a. Globalizacija predstavlja restrukturaciju sveta koji vodi istovremenoj integraciji i fragmentaciji. Restruktuira se poredak moći, mapa državnih granica, lik regiona, ekonomije pojedinih društava. Kapitalizam postaje uistinu globalan, ali u surovijoj varijanti. Sa padom Berlinskog zida nije nestao samo socijalizam na evropskom tlu već i socijalni kapitalizam. Produbljuje se jaz između bogatih i siromašnih, uvećava broj gubitnika, kao i socijalni i geografski prostor periferizacije. Transformacijom države-nacije, globalizacija proizvodi niz slabih država i na mnogim mestima ustoličava demokratiju niskog intenziteta, nove oblike protektorata.

b. Za strategiju mira od ključne važnosti je i tip hegemonije koji je na delu. Brojni autori su utvrdili da je došlo do promene u karakteru hegemonije i da ona danas sve manje počiva na konsenzusu, uvažavanju interesa podređenih, a sve više na upotrebi sile, na agresivnom militarizmu, tvrdom unilateralizmu. Po nekim analitičarima na delu je nova imperijalna strategija (izražena u američkoj *Strategiji nacionalne bezbednosti* (2002)). Njen cilj je uspostavljanje trajne hegemonije, globalnog liderstva, osiguranje vitalnih tržišta, strateških resursa, širenje vojnog prisustva, i sprečavanje potencijalnih neprijatelja preventivnim ratom („anticipativnom samoodbranom“). Hegemon se postavlja iznad međunarodnog prava, a upotreba vojne sile postaje osnovno sredstvo za ostvarenje geostrateških interesa, koji se međutim prikazuju kao sredstvo za rešavanje humanitarnih katastrofa, borbu protiv terorizma, sprečavanje upotrebe oružja za masovno uništenje.

c. Na paradoksalan način prilog novoj rundi ratovanja svoj doprinos su dali i delovi kritičke inteligencije svojom apsolutizacijom načela samoodređenja i legitimacijom intervencionizma.

Nakon rata u Bosni i Hercegovini, deo kritičke inteligencije i pripadnika mirovnih pokreta su postali uvereni da je nastao čas kada se može govoriti o „korektnom militarizmu“, militarizmu koji nije u službi uskih nacionalnih interesa već velikodušnog, internacionalizma. Na temelju toga smatrali su da je dopušteno bombardovanje u ime etičkih načela, preduzimanje unilateralnih akcija bez saglasnosti UN, čime se polažu temelji novom, kosmopolitskom pravnom poretku. Vera u takav obrt, međutim, traži empirijsku potvrdu, potkrepljenja, odgovor na pitanje: šta se promenilo u domenu shvatanja nacionalnih interesa, prirode moći, potrebe zaštite vlastitog privilegovanog položaja svetskog hegemonu i njegovih saveznika da bi se poverovalo da su sasvim nestali motivi koji su pokretali intervencije u prošlosti? Morali bi da pruže dokaze da intervencije ne čine jedan povezan niz, da ne proizlaze iz istovetne logike strateških interesa hegemonu, kao i da objasne zašto su te intervencije planirane pre konkretnih povoda kojim su se pravdale, dakle, pre Račka, pre 11. septembra, pre „otkrića“ masovnog oružja za uništenje u Iraku. Morale bi i da objasne zašto su najnovije intervencije protiv autoritarnih režima, u Libiji na primer, ishodile haosom i demontiranjem države. Onespokojavajuća je činjenica da je deo kritičke inteligencije i pripadnika mirovnih pokreta učinio odsudne ustupke, zanemarujući osnovno načelo i obavezu zalaganja za mir mirnim putem, i time dao dodatni legitimitet rastućem militarizmu i vojnom rešavanju sukoba – vojnom širenju demokratije.

STRATEGIJA MIRA I REŠAVANJA SUKOBA

Većina sukoba danas su lokalnog i globalnog karaktera („međunarodni socijalni sukob“, Miall et al., 1999: 77), stoga su pretpostavke mira, rešavanja sukoba takođe unutrašnje i spoljne.

Strategija mira i rešavanja sukoba je jednostavna do samoočiglednosti:

- dosledna primena međunarodnih pravnih normi, tj. jačanje vladavine prava, podrška osnivanju međunarodnog krivičnog suda, snaženje autoriteta OUN;

- uravnotežen pristup stranama u sukobu, sluh za realne nevolje svih aktera umesto crno-belih matrica i podrške jednoj strani;

- rešavanje korena sukoba a ne simptoma: npr. veća pomoć za najsiromašnije, obespravljene;

- razvijanje i ulaganje u strategije prevencije umesto u razvoj novog oružja, ili stvaranje novih vojnih sila (čemu teži npr. EU);

- preuzimanje odgovornosti za zaštitu prava i dobrobiti građana koja samo u ekstremnim slučajevima može da uključi i vojnu intervenciju, s tim što se ona mora izvoditi u saglasnosti s načelima pravednog rata a to znači da podsetimo: odluku o preduzimanju intervencije treba da donese legitimna instanca, Savet bezbednosti UN; pravedan cilj može da bude samo sprečavanje ili zaustavljanje masovne ljudske patnje i to na temelju nepristrasnih i preciznih informacija i dokaza. Intervencija ne sme da bude u službi promena granica, ili podržavanja zahteva neke

od strane u sporu na samoodređenje, ili rušenja režima. Ona može biti opravdana samo kao *krajnja* mera kada su sve ne-vojne opcije prevencije ili mirnog rešavanje krize iscrpljene. Obim, dužina i intenzitet operacija moraju da budu u saglasnosti s ciljem, dakle, što je moguće minimalnije, a posledice ne smeju da budu gore nego što je sam početni problem zbog kojeg se intervencija preuzima (ICISS, *Responsibility to Protect*, Ottawa, IDRC, 2001).

Takav preokret podrazumeva transformaciju globalnog poretka, jačanje i rehabilitaciju načela koja su sada potisnuta. Po našem sudu takav smer promene najbolje izražava zalaganje Davida Helda za uspostavljanje *socijaldemokratskog modela na globalnom nivou* (Held, 2004). Socijaldemokratski model podrazumeva jačanje vladavine prava, multilateralizma, uspostavljanje ravnoteže između načela socijalne pravde i ekonomske efikasnosti na globalnom nivou. To zahteva promenu karaktera hegemonije SAD koje bi postale velikodušnije, saradljivije sa UN i ostalim značajnim međunarodnim, regionalnim akterima, manje oslojnjene na vojna sredstva a više na svoje izvorne demokratske vrednosti. A EU bi – umesto izvlačenja pogrešnih poruka iz iskustva sa rešavanjem jugoslovenske krize, u prilog vlastite militarizacije – trebalo da jača svoje preventivne kapacitete, rehabilitacijom svog specifičnog reformisanog socijaldemokratskog modela.

Zalaganje za uspostavljanje socijaldemokratskog modela na globalnom nivou nije ideološka vizija, već izraz nužne korekcije, smanjenja cene sadašnjeg neoliberalnog toka. Ako je usvojena paradigma da demokratske države međusobno ne ratuju, uz svu uslovnost njenog važenja, realno je pretpostaviti da bi demokratskiji i pravedniji uređen međunarodni poredak bio i poredak skloniji miru.

Na unutrašnjem planu strategija mira podrazumeva izgradnju pretpostavki za *samoodrživ mir*. Samoodrživ mir ne uspostavlja se automatski prestankom manifestnog ratnog nasilja. Njegove pretpostavke su složenije i obuhvataju prevladavanje masovnih, mada često prikrivenih psihosocijalnih trauma izazvanih ratom, stvaranje institucionalnih i ustavnih aranžmana, kulturnih obrazaca, osiguravanje ekonomskog i političkog razvoja koji će uvećati sposobnost društva da svoje buduće sukobe rešava nenasilnim putem. To podrazumeva ulaganje napora u razumevanje uzroka iz koga su sukobi izronili, suočavanje sa vlastitom odgovornošću kao i sa vlastitim žrtvama/stradanjima. Takvo dvostruko suočavanje je nužno da bi se, s jedne strane, napravio odlučan rez s prošlošću, a s druge, stvorile pretpostavke za unutrašnji socijalni konsenzus oko temeljnih ciljeva razvoja. Samoodrživ mir je dakle, organska potreba koja izvire iz kolektivnog razumevanja da je opstanak zajednice neprikosnoveno opšte dobro, i da se i u najtežim okolnostima mora tragati za formulom mira koja izbavlja iz pogubnih podela, razornog siromaštva, moralne konfuzije, institucionalne anarhije.

KONFLIKTNI POTENCIJAL NA TLU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Razmišljanje o daljoj sudbini ovog prostora zahteva (unutrašnju i spoljnu) emancipaciju od dominantnih negativnih stereotipa prema kojima on tvori ne-evropski deo Evrope, prostor kojeg odlikuje iznad svega, sklonost ka brutalnom nasilju. Uprkos svim našim nedelima i sramotama, stereotipi ne mogu biti putokazi za ozbiljnije prosuđivanje zbog svog predrasudnog iščitavanja istorijskog toka, nasilnog pojednostavljenja složenosti izazova, suženog identifikovanja kruga aktera, zbog doprinosa „križi identiteta“. U meri u kojoj se stereotipi o „iskonski haotičnom, krvavom i nepredvidivom“ balkanskom krugu kojem pripadamo, obnavljaju i podržavaju oni koji vode zaključku da su ratovi naša trajna sudbina, a time i status evropske periferije nad kojom mora da se uspostavi spoljni nadzor. Uostalom, E. Said je tačno definisao pravu funkciju stereotipa kao „raspoređivanje geopolitičke svesti“ (Said, 1972: 12). Osloncem na stereotipe izostaje razumevanje složenih uzroka nasilnih sukoba a time i delotvornih strategija mira.

Ako rat nije neizbežna sudbina našeg prostora, da li su u ovoj sekvenci požari rata definitivno ugašeni nakon Dejtonskog/Pariskog mirovnog sporazuma, okončanja vojne intervencije NATO? Da li su usvojene elementarne pretpostavke za mirnu tranziciju, tj. izgradnju stabilnog mira?

Po našem sudu, nakon raspada Jugoslavije i intervencije NATO klasični ratovi između država su malo verovatni. To je i opšta tendencija: većina sukoba se danas odvija unutar država a ne između, što ne znači da su oni isključivo lokalnog karaktera.

Međutim, nijedan od mirovnih sporazuma u regionu od Dejtonskog, Kumanovskog (do Ohridskog) nisu istinski mirovni sporazumi. To jest, oni su doveli do prekida ratnog nasilja, što je samo po sebi nedvosmisleno pozitivan učinak, i do uspostavljanja poluprotektorata i protektorata, ali nisu rešili korene sukoba, niti položili temelje trajnom i stabilnom miru. Da je to tako, pokazuje i količina spoljne prinude/pritiska koja mora da se koristi radi njihovog održavanja, i sasvim ograničeni pomaci u institucionalnoj izgradnji demokratskog poretka. Ograničen domašaj sporazuma potvrđuju i tenzije koje se periodično razbuktavaju i zadobijaju nasilne oblike, (pre svega, na Kosovu i Metohiji). Realno je, dakle, očekivati dalje povremene incidente etničkog nasilja. Međutim, jedan broj analitičara predviđa i otvaranje novih poglavlja nasilja koja mogu nastati dejstvom globalnih terorista s obzirom na veze koju su uspostavljene u prethodnim ratovima na ovom tlu (npr. u Sandžaku), ali i novi krug secesionističkih težnji zbog slabosti srpske države i njenog haotičnog institucionalnog okvira koji ne može da osigura bezbednost i funkcionalnost.

Može se postaviti i drugačije pitanje: da li se konfliktni potencijal može definitivno demontirati evropskom perspektivom, ma koliko ona bila udaljena, kao i kombinacijom evropskog uslovljavanja i ekonomske podrške?

EU sama sebe definiše kao mirovni projekat, pokrenut snažnim motivom da se na tlu Evrope spreči ponavljanje ratova poput Prvog i Dru-

gog svetskog rata. Njeno snaženje i širenje istovremeno je predstavljalo i širenje prostora mira i demokratije. Iz tih razloga, perspektiva članstva se može posmatrati i kao instrument sprečavanja sukoba. Međutim, nasilje na Kosovu i Metohiji, dobro organizovano i spolja podržano, otvaranje manjinskog problema, od juga Srbije do Sandžaka i Vojvodine, kao i napetosti povodom primene Ohridskog sporazuma u odnosu na lokalnu organizaciju vlasti u susednoj Makedoniji, i granični nesporazumi Slovenije i Hrvatske, pokazuje da je preventivni potencijal evropske budućnosti ograničen. Evropska perspektiva je isuviše daleka da bi u potpunosti nadjačala beskompromisne nacionalne aspiracije, kratkoročne političke kalkulacije nacionalnih elita, posledice socijalne krize i neizvesnosti državne celovitosti. Međutim, nije problem samo u udaljenosti perspektive već i u načinu uslovljavanja, neumoljivim pritiscima da Srbija prizna nezavisnost Kosova i Metohije, potpuno pristrasnom „posredovanju“. Srbija je jedina evropska država od koje se traži da se pre nego što postane članica unapred odrekne dela suvereniteta (teritorije).

Najzad, da li u sadašnjem trenutku ekonomske krize, spoljnih pritisaka, unutrašnjih raskola postoje realni izgledi za budući razvoj institucionalnih, kulturnih, političkih i ekonomskih temelja za samoodrživ mir?

Glavni politički akteri Srbije izrazili su ozbiljnu i uverljivu privrženost nenasilnom rešavanju sukoba što predstavlja temeljni rez sa prošlošću. Postojao je konsenzus o referendumu, demokratskom izjašnjavanju građana kao načinu rešavanja sukoba sa Crnom Gorom, koji je rezultirao mirnom razlazu, a danas postoji konsenzus o pregovorima, dijalogu kao načinu rešavanja problema Kosova i Metohije, o poboljšanju primene zakona u zaštiti manjinskih prava, kao i o rešavanju spornih pitanja sa susedima diplomatskim putem.

Međutim, čvršći institucionalni temelji samoodrživog mira, nažalost nisu dosad izgrađeni, jer je država slaba, ekonomska kriza razorno duboka, tranzicija socijalno veoma bolna, korupcija i organizovani kriminal široko rasprostranjeni (Nakarada, 2004). Izostalo je i pronalaženje delotvorne formule suočavanja sa prošlošću. Srbija se suočava sa strukturalnim ćorsokakom i istorijski nedoraslom političkom elitom. Moguće je dalje produbljivanje krize koja će da „denaturalizuje“ (K. Polanji) građane, da ih onesposobi da funkcionišu kao odgovorni politički akteri. To bi moglo da uveća mogućnosti za autoritarne pokušaje novog počinjanja iz početka, ispravljanja nepravdi neprimerenim sredstvima.

S obzirom na prisustvo spoljnog faktora postavlja se i pitanje da li i on svojom politikom doprinosi uvećavanju konfliktnog potencijala:

a. U najopštijem smislu to svakako čini (moralnom) rehabilitacijom sile kao glavnog instrumenta rešavanja sukoba na globalnom nivou. Ali to čini i onim političkim i ekonomskim uslovljavanjima koji ne slede unutrašnje potrebe, racionalne prioritete društva i volju građana na ovim prostorima.

b. To čini i u meri u kojoj vodi neprincipijelnu (nedoslednu) politiku u pogledu:

- teritorijalnog integriteta, granica (međunarodna zajednica se različito odnosila i odnosi prema granicama Jugoslavije/Bosne i Hercegovine, Srbije i Kosova);

- ostvarenja prava na samoodređenje, zaštite ljudskih i manjinskih prava, odgovornosti za ratne zločine svih strana u sukobu;

- pronalaženja rešenja za postojeće sporove (neka od rešenja koja se domišljaju kao da počivaju na principu „zero-sum“, čime jedna strana postaje apsolutni gubitnik, a druga dobija sve). U takvim okolnostima trajni mir ne može da bude dobitnik. U naznačenom sklopu treba pomenuti i sve uočljivije pokušaje da se redefiniše Dejtonski sporazum. Na primer, Komisija evropskih zajednica smatra da Dejtonski sporazum pati od strukturalnih slabosti, da je previše komplikovan, skup i otežava reforme (Commission of the European Communities, 12). Ukoliko dođe do poništenja srpskog entiteta u BiH, i istovremenog pritiska da Srbija prizna nezavisnost Kosova i Metohija, latentna trusnost ovog prostora će se pojačati, dovešće i do regionalne nestabilnosti.

Dakle, ukoliko fragmentacija i restruktuiranje regiona nisu dovršeni, pretpostavke za samoodrživ mir teško da mogu da se osvoje.

ZAKLJUČAK

Smanjenje konfliktnog potencijala, kao i nenasilno rešavanje sukoba zahteva lokalne i globalne strategije mira. To znači istovremeno jačanje i globalnih i lokalnih institucija demokratije, vladavine prava, socijalne pravde i instrumenata prevencije.

Od lokalnih aktera se zahteva razumevanje vlastitog društva, odgovoran odnos prema državnim interesima, nepokolebljiva posvećenost mirnom rešavanju sukoba i sporova. Na taj način ambis poraza se neće produbiti, a mogućnosti normalnog razvoja iznova poništiti. Jednom rečju, dosledna strategija mira je od egzistencijalnog značaja za srpsko društvo, preduslov plodotvorne strategije tranzicije.

LITERATURA

- Bodrijar, Žan. „Duh terorizma“. *Nova srpska politička misao* VII (3–4) (2000): 153–163.
- Commission of the European Communities, *Report from the Commission*, Brussels, 30. 3. 2004.
- Falk, Richard. *The Great Terror War*. New York: Olive Branch Press, 2003.
- Held, David. *Global Covenant. The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Cambridge: Polity Press, 2004.
- Kaldor, Mary. *New and Old Wars*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Kegley, Charles Jr., W. Raymond, and A. Gregory. *How Nations Make Peace*. New York: St. Martin's Press, Inc. 1999.
- Kolko, Gabriel. *Century of War*. New York: The New Press, 1994.
- Miall, Hugh, Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse. *Contemporary Conflict*

- Resolution*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Nakarada, Radmila. „Značaj socijalnog konsenzusa za proces pridruživanja Evropskoj uniji“. U *Kako ubrzati pridruživanje Republike Srbije Evropskoj uniji*, priredio J. Teokarević. Beograd: IES, 2004.
- Nordstrom, Carolyn, Martin JoAnn, eds. *The Paths to Domination, Resistance and Terror*. California: University of California Press, 1992.
- Said, Edward. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1972.
- Sivard, Ruth L. *World Military and Social Expenditures 1991*. Washington: World Priorities, 1991.
- Toffler, Hajdi i Alvin. *Rat i antirat*. Beograd: Paideia, 1998.
- Waltz, Kenneth. „Globalisation and American Power“. *The National Interest*, December, Fall, 1985.

Radmila Nakarada

WAR CONFLICTS AND PEACE STRATEGY

Summary: The article examines the new characteristics of contemporary wars, the global and local, that is, internal and external assumptions of peace strategies, as well as the question whether following the tragic wars in ex-Yugoslavia the foundations for lasting peace were laid down. Among the new characteristics of contemporary wars, the technological symbiosis of the computer and soldier, the greater significance of the airforce than conventional troops, the larger number of civilian victims, the masive participation of para-military groups, the extensive presence of criminal activities, as well as the presence of external factors are noted. The author then proceeds to argue that due to the fact that conflicts are both local and global, decreasing conflict potential, as well as nonviolent conflict resolution demands local and global strategies of peace. This means, simultaneous strengthening of global and local institutions of democracy, rule of law, social justice, as well as instruments of prevention. Although the author is of the opinion that in the future classical inter-state wars on the territory of ex-Yugoslavia are not probable, she nevertheless concludes that institutional, economic, cultural and external foundations for a lasting and stable peace, have not been built.

Key words: war, peace, nonviolent conflict resolution, strategies of peace, prevention